

ДОСТАВЛЕННЯ ТА ЗАТРИМАННЯ ЯК ЗАХОДИ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРИПИНЕННЯ

З прийняттям Конституції України, закріпленням в ній положень про те, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються найвищою соціальною цінністю, а права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави, виникла нагальна потреба забезпечення зазначених цінностей захисту їх від протиправних посягань. Особливо актуальним в цьому плані є питання правового регулювання заходів адміністративного примусу, що обмежують свободу та особисту недоторканність, в тому числі заходів адміністративного припинення.

Проблемам сутності та видів заходів адміністративного припинення, ефективності їх правового регулювання присвячено праці значної кількості науковців [1; 2; 3; 4; 5; 6; 7; 8]. Зазначеними авторами були досліджені заходи адміністративного припинення одночасно з вивченням питань провадження в справах про адміністративні правопорушення. Разом з тим і законодавство, і практика його реалізації постійно йдуть вперед, виникають нові проблеми застосування міліцією спеціальних заходів припинення, які потребують свого дослідження.

Одним з найважливіших повноважень особового складу міліції є право здійснювати затримання. Слід зазначити, що даним терміном в нормативно-правових актах визначаються види владних дій міліції, які істотно відрізняються одна від одної. Не є винятком і Закон України «Про міліцію», в якому закріплено право працівників здійснювати адміністративне затримання, кримінально-процесуальне затримання, затримання деяких категорій осіб, чії дії не пов'язані з вчиненням правопорушення.

Як свідчить практика, адміністративне затримання становить один із заходів адміністративного припинення, які застосовуються найчастіше. Аналіз чинного законодавства дозволяє визначити, що правовою підставою затримання є вчинення особою адміністративного правопорушення. Про це свідчить положення ч. 1 ст. 262 КУпАП, де прямо говориться про адміністративне затримання особи, яка вчинила адміністративне правопорушення. Фактичні підстави, співвідносяться з метою адміністративного затримання.

Таким чином, фактичними підставами адміністративного затримання є: 1) необхідність припинення адміністративного правопорушення; 2) необхідність встановлення особи правопорушника; 3) необхідність складання протоколу про адміністративне правопорушення при неможливості скласти його на місці (якщо таке є обов'язковим внаслідок приписів закону); 4) необхідність забезпечення своєчасного і правильного розгляду справи про адміністративне правопорушення і виконання постанови по ній.

Вважаємо, що характеристика адміністративного затримання буде неповною без аналізу ще одного заходу адміністративного припинення – адміністративного доставлення.

Незважаючи на те, що законодавець не відносить доставлення правопорушника до заходів забезпечення провадження у справах про адміністративні правопорушення і тим самим відокремлює даний захід від адміністративного затримання, розгляд питання про співвідношення зазначених заходів є необхідним.

Як показує практика, уповноважені на те законом особи не завжди обґрунтовано і правильно застосовують доставлення і затримання громадян [9, с. 4], що може пояснюватися невірним тлумаченням цих понять.

Висловлена в літературі думка про те, що доставлення порушника є самостійним заходом, відмінним від затримання [10, с.85], викликає певні заперечення.

По суті доставлення має багато спільних рис з адміністративним затриманням, головні з яких – підстави і мета цих заходів. В обох випадках підставою їх застосування може бути лише наявність у діяни громадянина ознак адміністративного правопорушення. Відповідно до КУпАП, як захід забезпечення провадження у справах про адміністративні правопорушення адміністративне затримання допускається з метою припинення адміністративних правопорушень, встановлення особи правопорушника, складання протоколів, забезпечення своєчасного і правильного розгляду справ і виконання постанов по справах про адміністративні правопорушення. В свою чергу, з метою складання протоколу про адміністративне правопорушення в разі неможливості оформити його на місці, якщо його складання є обов'язковим, а також для встановлення особи правопорушника передбачена можливість доставлення порушника у встановлене законом місце (ст. 259 КУпАП). І хоча в законодавстві відсутня пряма вказівка на те, що доставлення правопорушника пов'язане з припиненням правопорушення, уявляється, що зазначений аспект даного заходу не викликає сумнівів. Крім того, Статут патрульно-постової служби міліції України (п.250) прямо називає метою доставлення в орган внутрішніх справ особи, яка вчинила адміністративне правопорушення, припинення протиправної дії і забезпечення притягнення особи до відповідальності.

Отже, будучи в основному спрямованим на складання протоколу про правопорушення, доставлення правопорушника за своїм обсягом слід визнати поняттям більш вузьким, ніж адміністративне затримання, таким, що входить у нього як складова частина. Іншим підтвердженням висловленої раніше в літературі думки про те, що доставлення поглинається затриманням [11, с.101], може слугувати та обставина, що за своєю суттю доставлення становить собою примусовий захід, який певною мірою обмежує свободу особи, і в цьому є дуже схожим із затриманням.

Крім того, в своєму рішенні від 26 червня 2003 року № 12-рп/2003 у справі за конституційним поданням 56 народних депутатів України про офіційне тлумачення положень частин першої, третьої статті 80 Конститу-

ції України, частини першої статті 26, частин першої, другої, третьої статті 27 Закону України «Про статус народного депутата України» та за конституційним поданням Міністерства внутрішніх справ України про офіційне тлумачення положення частини третьої статті 80 Конституції України стосовно затримання народного депутата України Конституційний Суд визначає, що ч.1 ст. 27 Закону України «Про статус народного депутата України» передбачає особливий порядок застосування арешту [12]. Щодо доставлення в Рішенні думка Конституційного Суду не висловлена, хоча в мотивувальній частині цей захід згадується.

Ще одним доказом такої позиції є те, що в Законі «Про міліцію» взагалі не згадується про право міліції здійснювати доставлення порушників, а відразу говориться про затримання. Останнє ж частіш за все застосовується до доставлених правопорушників.

З огляду на викладене уявляється правильним визначити адміністративне доставлення як короткочасний¹ етап адміністративного затримання, який полягає в супроводженні порушника у встановлене законом місце з метою складання протоколу про адміністративне правопорушення, припинення правопорушення, встановлення особи порушника.

Крім доставлення осіб, які вчинили адміністративні правопорушення, працівники міліції мають право доставляти в міліцію осіб, які підозрюються у вчиненні злочинів. Так, п. 140 Статуту патрульно-постової служби міліції передбачає, що наряди доставляють в міліцію осіб при наявності однієї з таких підстав: коли цю особу застали при вчиненні злочину або безпосередньо після його вчинення; коли очевидці, в тому числі й потерпілі, прямо вкажуть на дану особу як на таку, що вчинила злочин; коли на підозрюваному або на його одязі, при ньому або в його житлі буде виявлено явні сліди злочину. Правова природа такого доставлення залежить від характеру обставин, за яких воно здійснюється. Якщо працівники міліції, які доставляють особу, діють на підставі постанови прокурора, слідчого або органу дізнання, то таке доставлення необхідно розглядати як елемент кримінально-процесуального затримання. Якщо ж здійснюється доставлення підозрюваного в рамках виконання адміністративної функції, коли працівники міліції діють як представники адміністративної влади, цей захід набуває адміністративно-правового характеру.

Настанова по дорожньо-патрульній службі Державної автомобільної інспекції МВС України (п. 3.2.18) передбачає доставлення водіїв до чергової частини стройового підрозділу Державтоінспекції за обставин, коли спочатку невідомо, який характер має порушення [13]. Це управління транспортними засобами без реєстрації документів на них, документів на вантаж, що перевозиться, або коли достовірність цих документів викликає сумнів. Як видно із сказаного, після перевірки може виявитись, що особа

¹ Відповідно до ч.6 ст.259 КпАП перебування доставленого у встановленому законом місці не може тривати більш ніж одну годину, якщо не встановлене інше.

вчинила злочин, але доставлення від цього не перестало бути адміністративним.

Інструкція з організації роботи чергової частини міського, районного відділу (управління) внутрішніх справ на транспорті, міського, селищного відділу (відділення) міліції [14], встановлює перелік осіб, які не підлягають доставленню: народні депутати України; народні депутати Автономної Республіки Крим, місцевих рад на території відповідної ради; прокурори, слідчі органів прокуратури, судді, керівники та члени міського, обласного і вищих судів; особи, що мають небезпечні для життя тілесні ушкодження, вагітні жінки з ознаками початку пологів. Необхідні заходи реагування до останніх вживаються після подання їм кваліфікованої допомоги. Логічно було б доповнити цей перелік вказівкою на осіб, які виконують службові обов'язки, якщо переривання їх виконання може спричинити тяжкі наслідки.

Будь-якого процесуального оформлення доставлення згідно з чинним законодавством не потребує, що унеможлиблює оскарження доставлення. Проте, зазначену прогалину в Законі намагалися усунути шляхом відомчого врегулювання [14]. Так, працівник міліції, який доставив порушника, подає письмовий рапорт про обставини доставлення. Факт доставлення реєструється в Книзі обліку осіб, доставлених до міськрайліноргану. У випадку необґрунтованого доставлення громадянина оперативний черговий, встановивши його невинуватість, зобов'язаний негайно звільнити доставленого, про що робиться позначка в Книзі. Безумовно, такий порядок документування є суттєвою гарантією дотримання прав та свобод громадян при застосуванні доставлення. Проте, на нашу думку, такі гарантії все ж має бути встановлено саме на рівні Закону.

Оскільки основна мета доставлення порушника (крім випадків доставлення підозрюваних у вчиненні злочину) – складення протоколу про адміністративне правопорушення, це означає, що в результаті кожного доставлення має складатися такий протокол, якщо ж протокол не було складено, можна зробити висновок про незаконність доставлення. Виняток становлять випадки доставлення осіб, які вчинили порушення правил природоохорони, коли доставлення здійснюється з метою встановлення особи порушника.

На відміну від доставлення, адміністративне затримання характеризується більш детальною процесуальною регламентацією. Відповідно до вимог ст. 261 КУпАП про адміністративне затримання складається протокол. Він має містити: дату і місце складання; посаду, прізвище, ім'я і по батькові особи, що його склала; відомості про особу затриманого; час і мотиви затримання. Особливого значення набуває відображення мотивів адміністративного затримання. Їх докладний виклад у протоколі слугує важливою гарантією додержання прав і законних інтересів громадян, щодо яких застосовано зазначений захід.

Крім того, в результаті кожного затримання (як і доставлення) має складатися такий протокол, якщо ж протокол не було складено, можна зробити висновок про незаконність доставлення.

Складання протоколів в зазначених випадках узгоджується з нормами міжнародного права, зокрема, з Європейською конвенцією про захист прав та основних свобод людини, адже будь-яке позбавлення волі (в тому числі затримання та арешт) має не тільки здійснюватися відповідно до основних процесуальних норм національного законодавства, а й відповідати меті статті 5 Конвенції, тобто захищати людину від свавілля влади [15, с.28].

Працівник міліції має право також затримувати осіб і не у зв'язку з адміністративним правопорушенням: а) неповнолітніх, які залишилися без опікування законних представників (батьків, усиновителів, опікунів, піклувальників) і не досягли 16-річного віку, та неповнолітніх, що вчинили суспільно небезпечні діяння до досягнення віку, з якого настає кримінальна відповідальність; б) осіб, щодо яких суддею винесено постанову про направлення на примусове лікування від хронічного алкоголізму чи наркоманії, якщо вони ухиляються від виконання цієї постанови; в) осіб, які мають ознаки вираженого психічного розладу і створюють у зв'язку з цим реальну небезпеку для себе і оточуючих, – до передачі їх у лікувальні заклади.

Слід звернути увагу на той факт, що в Законі України «Про міліцію» практично не врегульовано процедури здійснення розглянутих видів затримання (окрім строків), тим самим права таких затриманих законодавчо не визначено і не гарантовано. Тому вважаємо, що слід підтримати думку А.Т. Комзюка про неприйнятність поширення на подібні випадки положень ст.ст. 261-263 КУпАП [2, с.147], оскільки в них іде мова про осіб, затриманих за вчинення адміністративних правопорушень. Зазначене викликає необхідність законодавчого врегулювання застосування затримання до вказаних осіб з метою приведення норм закону до вимог Конституції України та нормами міжнародних угод.

Список літератури: 1. Бандурка О.М. Заходи адміністративного припинення в діяльності міліції: Дис. ... канд. юрид. наук. Х., 1994. 2. Комзюк А.Т. Заходи адміністративного примусу в правоохоронній діяльності міліції: поняття, види та організаційно-правові питання реалізації: Монографія /За заг.ред.проф. О.М. Бандурки. Х., 2002. 3. Голосніченко І.П. Попередження корисливих проступків засобами адміністративного права. К., 1991. 4. Дорогих Н.М. Административно-правовые меры по преодолению пьянства и алкоголизма. К., 1988. 5. Кисин В.Р. Меры административно-процессуального принуждения, применяемые милицией. 6. Коваль Л.В. Охрана громадського порядку. К., 1989. 7. Масленников М.Я. Административно-юрисдикционный процесс: сущность и актуальные вопросы правоприменения по делам об административных правонарушениях. Воронеж, 1990. 8. Єгупенко В.В. Заходи запобігання та припинення адміністративних правопорушень на транспорті органами Державної автомобільної інспекції МВС України: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Х., 2002. 9. Адміністративна діяльність органів внутрішніх справ України за 1999 рік: Інформаційно-аналітичний збірник / Головний штаб МВС України, Управління оперативної інформації МВС України. К., 1999. 10. Сазонов М.Я. Доставка административного правонарушителя в орган внутренних дел как самостоятельная мера административного принуждения // Производство по делам об административных правонарушениях в органах внутренних дел. К., 1983. 11. Коваль Л.В. Ответственность за административное правонарушение. К., 1975. 12. Рішення Конституційного Суду України від 26.06.2003р.

№12-рп/2003 у справі за конституційним поданням 56 народних депутатів України про офіційне тлумачення положень частин першої, третьої статті 80 Конституції України, частини першої статті 26, частин першої, другої, третьої статті 27 Закону України «Про статус народного депутата України» та за конституційним поданням Міністерства внутрішніх справ України про офіційне тлумачення положення частини третьої статті 80 Конституції України стосовно затримання народного депутата України (справа про гарантії депутатської недоторканності)// Офіційний вісник України, 2003. № 28. Ст. 1381. 13. Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 3 лютого 1992 р. № 45 «Про затвердження Настанови по дорожньо-патрульній службі державної автомобільної інспекції МВС України». К., 1992. 14. Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 18 серпня 1992 р. № 485 «Про заходи щодо подальшого вдосконалення діяльності чергової служби органів внутрішніх справ України». К., 1992. 15. Адміністративна діяльність органів внутрішніх справ України за 2002 рік: Аналітично-статистичний збірник. К., 2003. 16. Присяжнюк Т. Стаття 5 Європейської конвенції про захист прав та основних свобод людини (підходи до розуміння основних положень) // Право України. 2001. №12.

Надійшла до редколегії 26.05.05

В.Г. Кундеус

РУХОМЕ ТА НЕРУХОМЕ МАЙНО ЯК ПРЕДМЕТ ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ ВЛАСНОСТІ

Відповідно до ст. 41 Конституції України кожен має право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю. Право приватної власності є непорушним. Ніхто не може бути протиправно позбавлений права власності. Тому злочини проти власності становлять одну із найнебезпечніших найпоширеніших груп злочинних діянь, оскільки вони посягають на одне із найбільших цінних соціальних благ – право власності.

Кримінальний кодекс України (Далі – КК України) передбачає відповідальність за такі злочини у VI розділі Особливої частини «Злочини проти власності». Однією з головних об'єктивних ознак злочинів цієї групи є предмет. У цій статті зроблено спробу встановлення рухомого та нерухомого майна як предмета злочинів проти власності. Слід зазначити, що вирішенню цього питання у вітчизняній літературі приділено замало уваги, що призводить до різного тлумачення кримінального закону і не сприяє ефективній боротьби із злочинами проти власності.

У кримінальному праві предметом злочинів проти власності називають:

1) майно (стосовно злочинів, що передбачені ст.ст. 185, 186, 187, 188, 191 КК України, а також злочинів, що передбачені ст. 190 та ст. 189 КК України);

2) право на майно (стосовно шахрайства (ст.190 КК України) і вимагання (ст. 189 КК України).

3) дії майнового характеру (стосовно до вимагання (ст. 189 КК України).

Злочини, передбачені ст. 185 «Крадіжка», ст.186 «Грабїж», ст.187 «Розбій», ст.188 «Викрадення шляхом демонтажу та іншим засобом електричних мереж, кабельних ліній зв'язку та їх обладнання» КК України мають своїм предметом майно. Насамперед необхідно відзначити, що поняття